

Lumea la GADAMER (Lumea, limbajul și devenirea în abordarea hermeneutic fenomenologică a lui Gadamer....pe urmele lui Husserl și Heidegger)

2012 (2025)

Pentru Heidegger conceptual de **lume** e esențial în prima sa perioadă de gândire, cea a cărții **Ființă și timp**; acesta stând la baza principalului existențial al Dasein-ului, faptul-de-a-fi-în-lume. Deschiderea lumii prin transcendența intenționalității și a autoproiectării Dasein-ului în ecstaza viitorului, este și condiția de posibilitate a „prezentificării,..a scoaterii la lumină a adevărului (lumii).. ca Aletheia. **Limba** este mediul acestei existențe a Dasein-ului în lume. În **Ființă și timp** limba e indicată însă doar indirect, prin semnificabilitatea descifrată de Dasein în raport cu situațiile și ființările lumii în care el se ancorează. Ea căpătând însă preeminență majoră în cea de a doua perioadă a gândirii sale, de după *Kehre*; dar fără ca autorul să expliciteze suficient ce înțelege prin limbă. Ca ultimă precizare preliminară,, filosoful german nu vorbește niciunde despre „devenire,, în sensul lui Hegel, de *aufhebung*. Singura sintagmă ce ar putea fi interpretată, cât de cât în acest sens, este cea de “Se dă” (*Es gibt*).. ființă și timp; care are ca punct de plecare formula lui Parmenide : „*Esti gar einai*”.

(Deși comentariul de față se referă în esență - prin optica lui Gadamer - la abordarea lui Heidegger, facem la începutul comentariului și o scurtă referință la ontologia lui Noica, pentru lărgirea orizontului problematic al marilor concepte speculative din sec XX. Noica pune în centrul elaborării sale ontologice devenirea hegeliană; atât ca „devenire întru ființă,, cât și ca *devenință* - element și categorie ultimă a ontologiei sale;... flancată doar de un hipertranscendent Unu, cu care e “de aceeași ființă”. În schimb Noica nu scrie niciunde ceva despre lume. S-ar putea interpreta că, trimiterea sa generică la „realitate,, ar putea avea în vedere un înțeles generic de lume. Dar această trimitere nu e corelată - în sens și tradiție kantian–husserliană - cu un subiect cunoscător și/sau conștient. Cât despre limbă, aceasta este frecvent invocată de Noica; doar că, ea are statutul unui „element,, ...la fel ca multe altele. Mai precis, un element caracteristic umanului, omului, antroposului. Această plasare la poli opuși a doi gânditori ai secolului XX care au avut în vizorul lor ontologia – Heidegger și Noica – credem că merită reținută într-un comentariu despre marile concept ale gândirii speculative din sec XX).

Privind retrospectiv, tema lumii, deși a fost abordată încă din antichitate – ca și *cosmos* – ea nu a fost plasată explicit în centrul atenției gânditorilor speculativi până la Kant; sau, în maniera în care Kant a făcut-o (O trecere în revistă – carențială însă - a abordărilor din istoria gândirii occidentale o face chiar Heidegger în conferința **Despre esența temeiului**). Idealismul german dintre Fichte și Hegel acordă și el puțină atenție conceptului de „*lume*„. Ea începe însă ulterior să se impună în sec.XIX, continuând să se afirme major în sec.XX. Pe acest parcurs ea a fost însoțită nu doar de preocuparea față de *limbă*, ci și față de conceptul de „*spirit*„ și de „*viață*”, apărând și sintagma „filosofie a vieții”. Această recuzită conceptuală - ce lipsește din vocabularul lui Hegel -, e contemporană cu impunerea științelor fizice, chimice și biologice în sec.XIX, contemporană cu ascensiunea evoluționismului lui Darwin; dar și cu problematica specificității științelor umane. Noțiunea de *viață* din *Lebens-filosofia* germană este însă conceptual vagă. Impresia generală pare a fi o trimitere spre „spontaneitate” și „vitalitate” concretă, care să readucă pe pământ și în istorie abstracția spiritului absolut a lui Hegel. În atmosfera cvasipoetică a gândirii lui Nietzsche, această invocare a vieții nu e disonantă. Dar filosofia vieții e prezentă și în cadrul încercării de întemeiere a științelor spiritului de către Dilthey, care se bazează în final pe hermeneutică, psihologie și biografie. O indicație majoră ar putea fi conceptul pe care-l creează în sec XX Husserl, cel de *Lebenswelt*.

Husserl, ca fenomenolog radical, construiește conceptul de lume, într-o perspectivă de idealitate („obiectivă”) a conștiinței eului. Trimiterea sa este spre „viața cotidiană”, - aspirând parcă ceea ce gândirea anglo saxonă (inițial scoțiană) a dezvoltat ca temă a „simțului comun” (common sence” la Moore). Această fascinație față de concretul și nemijlocitul vieții cotidiene a omului, o întâlnim și în trimiterea la cotidianitatea medie a existenței Dasein-ului lui Heidegger; care este, de altfel, punctual de plecare și ancorare pentru întreaga analitică existențială din **Ființă și timp**. Conceptul acesta destul de vag al vieții, se menține subteran în gândirea europeană tot timpul sec XX, el întâlnindu-se până și la cel de al doilea Wittgenstein, cu ale sale „forme de viață”. Această orientare e până la un punct diferită de cea a lui Bergson, care se lansează în analiza biologic evoluționistă (în *L’evolution creative*). Totuși, și filosoful francez, la fel ca și Husserl dar mai puțin radical - acordă importanță intuiției, datelor nemijlocite ale conștiinței, din existența noastră obișnuită.

Spre deosebire de conceptul de viață, care s-a menținut ca o pânză de fond vag definită și întemeiată în toată această perioadă, conceptul de lume a fost altfel abordat. Cele mai solide analize le întâlnim la fenomenologi, pornind de la Husserl. Dar, se cere avut în vedere că în aceeași perioadă în care apare **Ființă și timp**, e publicată și lucrarea importantului reprezentant al pozitivismului logic, Carnap: **Die logische Aufbau der Welt**. Deci, *lumea* era și în vizorul filosofilor preocupați de rigoarea limbajului teoriilor științifice, deosebit de important în epistemologia sec. XX. Și ea, *lumea*, este prezentă și invocată și de către Wittgenstein, până la un punct într-un ambiguu amestec cu conceptul de realitate.

În ceea ce privește analiza fenomenologică a conceptului de lume, merită invocată analiza lui Gadamer din **Adevăr și metodă**, care se plasează după opera lui Heidegger, redactată fiind de pe pozițiile unui hermeneut.

Gadamer își elaborează propriul proiect filosofic pornind, afirmativ și explicit, de la hermeneutica existențială a lui Heidegger din **Ființă și timp**, de la înțelesul ontologic pe care-l dă acesta „înțelegerii,, dincolo de încercările tradiționale ale hermeneuticii (recte: hermeneutica textelor biblice și cea gramatical literară a lui Schleiermacher, încercarea lui Dilthey de a plasa înțelegerea hermeneutică drept metodă specifică științelor spiritului, dincolo de științele istorice și de psihologismul biografiei). Gadamer ia în considerare și „orizontul lumii,, la care ajunge idealismul transcendentă a lui Husserl; precum și sugestiile baronului York din corespondența cu Dilthey privitoare la conceptul de viață și vitalitate, care implică într-un fel spiritul hegelian. După toate acestea, el se oprește la idea heideggeriană afirmată încă în **Ființă și timp** a faptului că: comprehensiunea este forma originară de realizare a Dasein-ului,.. de ființare-în-lume (sublinierea lui Gadamer). **Înțelegerea**, capacitatea de a înțelege, definește în modul cel mai specific și în cel mai înalt grad Dasein-ului; deci, specificul uman. In **Ființă și timp** orizontul lumii are la bază intenționalitatea transcendentă a proiectului, a autoproiectării de sine (prin ecstaza temporală a viitorului). Înțelegerea nu poate fi astfel cantonată la un domeniu determinat al existenței umane, așa cum ar fi descifrarea unui text vechi sau sacru, înțelegerea comportamentului altui om, arta, fenomenele istorice, științele spiritului în general. Înțelegerea – deci comprehensiunea de tip hermeneutic – apare ca un corolar ontologic general pentru putința de a fi a omului, fiind strâns corelată cu ceea ce s-ar putea numi aria “priceperilor” sale practice (a se pricepe să facă ceva). In plus, în analitica Dasein-ului pe care o face Heidegger, faptul de a fi proiectat asupra propriilor sale

posibilități ulterioare.... formează un tot cu ceea ce e numit “stare de aruncare” (Geworfenheit). In cadrul structurii strâns articulate a existențialilor Dasein-ului, comprehensiunea se articulează strâns cu deschiderea (Da...din Dasein...) față de lume; față de situațiile lumii pe care le înțelege. Si ea se va articula și cu ceea ce va fi numit după Kehre “luminosul”... în care.. iese din ascundere și strălucește în lumină adevărul *Aletheia*.

Scoțând în relief acest sens fundamental al înțelegerii din opera lui Heidegger – dincolo de orice demers și nivel metodologic sau doar logic – Gadamer își aduce propria contribuție la problematica heideggeriană a Dasein-ului, propunând în continuitatea sugestiilor filosofului din Freiburg, **ca limba să fie considerată mediul experienței (de comprehensiune fundamentală), a experienței hermeneutice a Dasein-ului. Limba e propusă ca suport a conceptului de lume.**

Limba este suportul lumii Dasein-ului uman- sugerează textul Heideggerian, în explicitarea lui Gadamer. Heidegger a presimțit acest rol fundamental al limbii, pe care nu l-a afirmat însă de la început. Odată cu bilanțul pe care-l face gândirii sale în **Scrisoare despre umanism**, rolul esențial al limbii este afirmat cu tărie. Si la fel va fi de-a lungul întregii sale afirmări filosofice ulterioare. Gadamer pleacă deci de la o indicație explicită a lui Heidegger. Înainte de a comenta pe scurt contribuția sa în această direcție, se cere însă să revenim la comentariul său din această parte de mijloc a cărții **Adevăr și metodă**, în care abordează întâi felul în care se constituie tema lumii în fenomenologia lui Husserl.

Gadamer aduce în discuție apariția fenomenului și conceptului de „*orizont*„. Husserl căutase deja ca, cu ajutorul acestui concept, să capteze transferul întregii intenționalități a vizării noetico noematice a egoului transcendental, în direcția lumii, a percepută ca purtătoare a totalității. Un **orizont** nu este o graniță rigidă, ci un lucru ce ne însoțește și ne invită la noi incursiuni. Dar, tot ce este dat – ca existent - este dat ca element mundan; și poartă, prin urmare cu sine, orizontul lumii (*Weltorizont*). Husserl a subliniat în mod explicit autocritic în retractările sale față de **Iden I**, că în perioada elaborării acestui text (1923), nu realizase pe deplin semnificația fenomenului lumii. Simpla abolire a validității ultime...a științelor obiective, nu mai poate fi suficientă. Căci **lumea** rămâne o validitate dată în prealabil, chiar dacă printr-un “epoche” se postulează anularea existenței date de cunoașterea științifică. Treptat, Husserl vrea să pătrundă dincolo de actualitatea conștiinței intenționale; și chiar în spatele potențialității co-vizării, spre o

intenționalitate fundamental anonimă. Adică, **o intenționalitate nerealizată nominal, prin care se constituie orizontul a tot cuprinzător al lumii**. La acest nivel el nu mai vorbește nici de „conștiință”, nici de „subiectivitate”. Husserl numește acest orizont atotcuprinzător al lumii, lumea vieții (*Lebenswelt*). Adică lumea în care viețuim potrivit unei atitudini naturale, care nu se va obiectualiza niciodată pentru noi.

***Lebenswelt*-ul nu vizează “o lume existentă”; ci totalitatea în care viețuim ca ființe istorice, dincolo de toate lumile (umane) care au fost și vor fi.** Desigur, lumea vieții e întotdeauna, în același timp, o lume comunitară; și implică Dasein-ul ființării-cu-noi-laolaltă. Totuși, în toată analiza pe care Husserl o face lumii – a orizontului lumii, a lumii vieții – nu apare un accent pus pe limbă, așa cum se va exprima ulterior Heidegger; și cum va dezvolta Gadamer.

Printre comentariile lui Gadamer care premerg dezvoltarea sa originală privitoare la corelația între lume și limbă, cea dintre proiect și tradiție, se înscrie și analiza punctului de vedere a baronului York din corespondența acestuia cu Dilthey, la care face trimitere Heidegger în Ființă și timp (și care e comentat din perspectiva scrisorilor inedite ce au fost publicate doar în 1957). Acest material are importanță în legătură cu conceptul de “viață”, care a fost așa de mult folosit în filosofia de la sfârșitul sec.XIX și începutul secolului XX. Gadamer subliniază că, în această direcție, baronul York se referă la “vitalitate” (*Lebendigkeit*), fapt ce face trimitere la tradiția gândirii naturaliste ce se impusese prin Darwin. Viața este afirmare de sine. Structura vitalității constă în faptul de a fi divizare originară. Dar, divizarea originară este demonstrată și ca fiind esență a conștiinței de sine. Si conștiința ar trebui să fie înțeleasă ca un comportament de viață. Deși textul lui Gadamer nu este la acest nivel foarte clar, concluzia sa merită atenție. Baronul York ar expune corespondența structurală dintre viață și conștiința de sine, pe care o elaborase deja Fenomenologia lui Husserl. Viața se definește prin faptul că „se distinge pe sine însuși de lumea în care viețuiește; și de care rămâne legat și se conservă”. Autoconservarea sinelui se realizează prin încorporarea în sine a oricărei ființări din afara lui. Si ființa conștiinței de sine, e capabilă să transforme totul în obiectul cunoașterii sale. Dacă s-ar ține seama de această analiză, Hegel ar avea perfectă dreptate atunci când derivă dialectic conștiință de sine din viață.

Această paranteză pe care o face Gadamer comentând analogia pe care o face baronul York între viață și conștiința de sine, oarecum din perspectiva lui Hegel, subliniază încă odată faptul că acest concept al “vieții” s-a infiltrat în

gândirea posthegeliană, chiar dacă vag; dar într-un context în care se impuneau, concomitent, și concepte precum evoluția, istoria și lumea. Aceste cuvinte-noțiuni ar fost prezente în epoca respectivă cu diverse înțelesuri conceptuale – ca de altfel și termenul de spirit sau de știință. Astfel încât, nu e de mirare că Husserl a ajuns să creeze straniul concept de *Lebenswelt*.

În final s-ar putea comenta și că, ... sensul profund și fundamental pe care fenomenologia a încercat să-l degaje în sec XX pentru conceptul de lume, pare a se conjuga, la începutul sec XXI, cu perspectiva evoluționistă a antropogenezei. Care, consideră ca un element esențial - ca un ultim pas fundamental – pentru degajare profilului lui homo sapiens...instituirea în urmă cu aprox 150.000 de ani a limbajului comunicațional narativ...Care ulterior, în urmă cu aprox 70.000 de ani.. se dovedește capabil de a media semnificații ample pentru un câmp reprezentational (teoretic?) aparte al acestei condiții umane ...care devine capabilă de a a-și reprezenta și invoca subiecți neprezenți situațional – spiritele totem –; și de a opera cu entități fictive valorice – cu echivalentul banilor. După așezarea stabilă a oamenilor în neolitic...și mai ales apoi..după instituirea scrisului în urmă cu aprox 5-6.000 ani în urmă....limba devine, cu evidență, un mediu (teoretico conceptual) fertil..ce susține persistența și autoreproducerea comunităților umane istorice ,...tinzând să configureze pentru realitatea noii ființări a „UMANULUI,, și instanța funcțională autoreproductivă, pe care în biologie o asigură genele.